

УДК 001.895:330.322

Т. А. ВАСИЛЬЄВА

## РИНОК ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В СИСТЕМІ МІЖРИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

*В статті запропоновано виділяти ринок інноваційного інвестування як складовий елемент інвестиційного (фінансового) ринку, визначено його сутність та функції в економіці, розглянуто основні напрямки його взаємодії з ринком факторів виробництва та ринком товарів і послуг.*

**Постановка проблеми.** Перехід України до ринкових методів господарювання вивів на передній план проблеми формування принципово нового механізму забезпечення інноваційного процесу інвестиційними ресурсами. Це обумовлено рядом обставин, зокрема: зміною статусу та поділом функцій державних і недержавних інноваційних структур; значним скороченням частки централізованих інвестицій у загальному обсязі фінансування інноваційного розвитку економіки; зміною складу, співвідношення, способів і критеріїв розподілу внутрішніх і зовнішніх джерел інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності на мікро- і макроекономічних рівнях. Недоліки існуючого в Україні механізму фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку економіки обумовлені цілою низкою причин, але найсуттєвішою з них можна вважати існування недостатньо ефективного порядку руху капіталів від власників інвестиційних ресурсів до суб'єктів інноваційного підприємництва. Виходячи з цього найбільший науковий інтерес становить пошук ефективних форм, напрямків і механізмів фінансової взаємодії інвесторів та інноваторів, що, безумовно, потребує визначення місця або ринкового простору руху інноваційно-орієнтованого інвестиційного капіталу від його власників до споживачів.

**Аналіз останніх публікацій.** Окремі аспекти фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку досліджені сучасними вітчизняними та закордонними економістами, а саме А.Морозом, М. Савлуком, Ю.Бабічевою, А.Баріновим, Ю.Василенком, О.Васюренком, А.Дагаєвим, Н.Зіньком, В.Катасоновим, Т.Косовою, М.Крупкою, А.Кузнецовою, С.Онишко, А.Пересадою, А.Поручником, В.Магановим та ін. Але, незважаючи на значну кількість наукових досліджень щодо інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності, проблема залишається не вирішеною остаточно. Подальшого дослідження потребує комплекс питань, пов'язаних з визначенням концептуальних засад та практичних інструментів формування ринку інноваційного інвестування в Україні, виокремленням його місця в системі вже існуючих ринків, тобто у просторі міжринкової взаємодії.

**Мета статті** полягає у формалізації ринку інноваційного інвестування як складової фінансового (зокрема, його елементу – інвестиційного) ринку та визначенні його взаємозалежності з ринком факторів виробництва та ринком товарів і послуг.

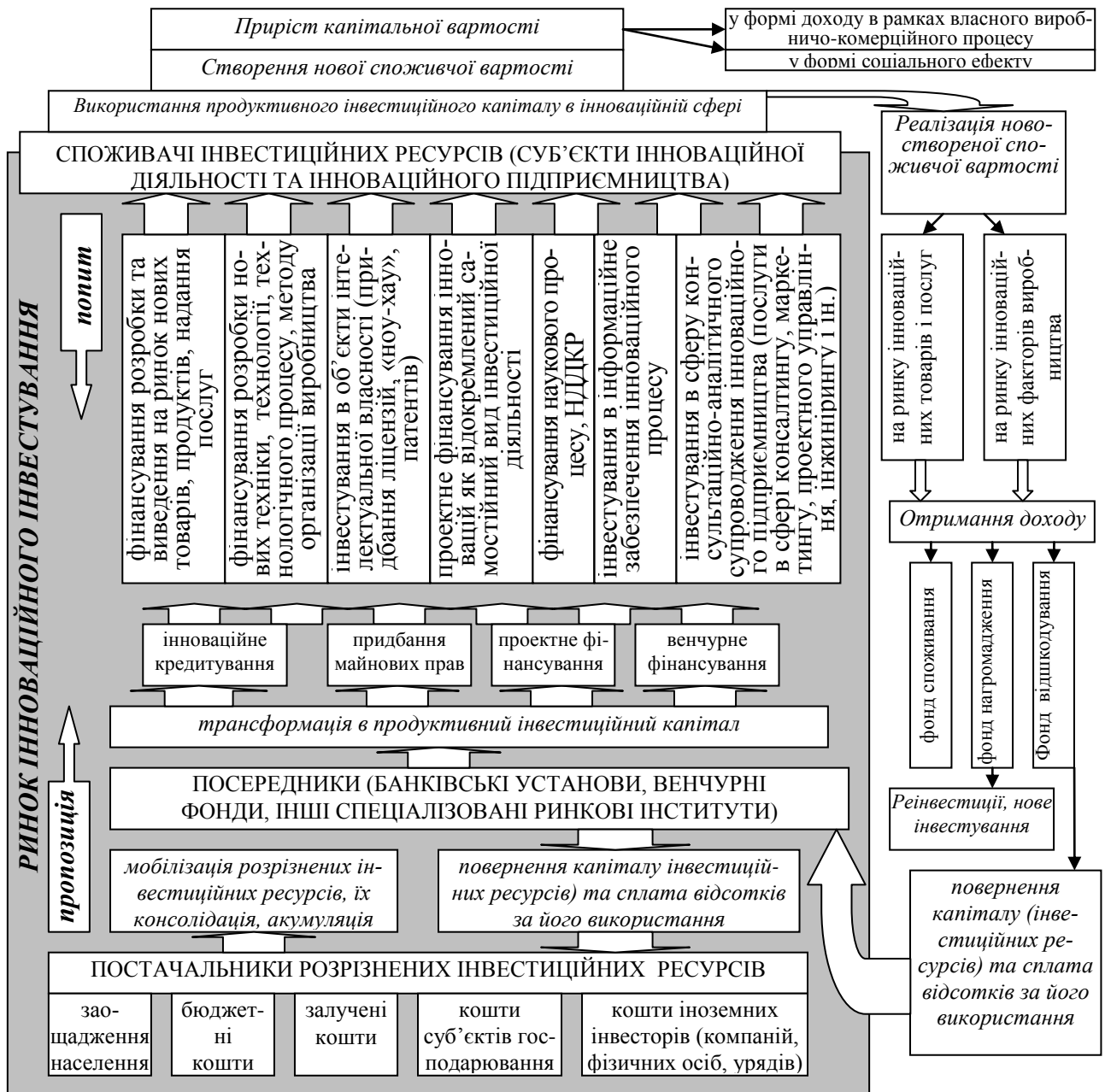
**Виклад основного матеріалу.** Оскільки інвестиційні ресурси й інновація як об'єкт інвестування можуть бути розділені як у просторі, так і в часі, то механізмом, що дозволяє встановити відповідність між попитом на інноваційно-орієнтовані інвестиційні ресурси і їх пропозицією за обсягом і вартістю, а також регулятором дій учасників комерційних угод є ринок. Виходячи з цього, мова повинна йти про необхідність формування специфічного ринку, який *пропонується називати ринком інноваційного інвестування та розуміти як сукупність економічних відносин між постачальниками вільних інвестиційних ресурсів, споживачами інвестицій (учасниками інноваційної діяльності), організаційними та інформаційними посередниками з приводу акумуляції розрізнених інвестиційних ресурсів та трансформації їх в продуктивний капітал на основі взаємодії попиту та пропозиції в межах інституційного й правового поля з метою подальшого використання його для виробництва інновацій та еквівалентного обміну платоспроможного попиту покупця права володіння, користування і розпорядження нею на споживчу цінність, укладену в ній.*

Ринку інноваційного інвестування належить виключно важлива роль у формуванні, мобілізації, використанні та відтворенні інвестиційного потенціалу як сукупності наявних коштів та можливостей їх використання в інноваційній сфері. Функції, які він має виконувати в економіці, представлені на рис. 1.



Рис. 1. Функції ринку інноваційного інвестування в економіці

Виділення цього ринку як окремого елементу ринкового простору потребує аналізу механізму акумуляції та руху інвестиційних ресурсів на ньому, особливостей їх нагромадження й концентрації в певних формах і в конкретних суб'єктів, виявлення тенденцій цього руху й визначення перспективних технологій управління ним. Впорядкований рух інвестиційних ресурсів від їх джерел до користувачів створює інвестиційні потоки, які організовані з різного роду платіжних коштів і фінансових інструментів. Фінансові ресурси, проходячи через цей ринок, перетворюються в інвестиції й вкладаються в інноваційні проекти, що реалізуються користувачами. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що **економічна роль ринку інноваційного інвестування** полягає в його здатності об'єднати розрізнені інвестиційні ресурси та трансформувати їх в конкретні капіталовкладення, що мають інноваційну спрямованість, сприяти руху потоків інвестиційних ресурсів від їхніх джерел до користувачів інвестицій. Це визначає роль і вплив даного ринку на процеси виробництва й відтворення – за допомогою нього можна впливати на рух, обсяг, напрямок інвестиційних коштів, що формують конкретні вкладення в інноваційній сфері, і, отже – на інвестиційні процеси в інноваційно активних галузях економіки й регіонах. На рис. 2 представлено **кругообіг інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів** (в межах досліджуваного ринку та у просторі між ринковою взаємодією).



**Рис. 2. Кругообіг інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів (в межах ринку інноваційного інвестування та у просторі між ринковою взаємодією)**

Мобілізовані та акумульовані інвестиційні ресурси на ринку інноваційного інвестування пропонуються для використання в інноваційній сфері, таким чином перетворюючись у функціонуючий продуктивний капітал. В процесі інноваційної діяльності відбувається створення нових споживчих вартостей та приріст капітальної вартості, який може мати форму доходу або соціального ефекту. Таким чином, з одного боку, реалізуються цілі інвестиційної діяльності, з іншого – формуються матеріальні та економічні умови для початку нової фази кругообігу інвестиційних ресурсів – товарної (нова споживча вартість виступає товаром або на ринку інноваційних товарів і послуг або на ринку інноваційних факторів виробництва). При цьому утворюється грошова виручка, тобто товарна форма інвестиційних ресурсів перетворюється в грошову. За умови, що інновація як товар в повному обсязі реалізується на товарних ринках, можна стверджувати, що грошова виручка відображає всю споживчу вартість створеного інноваційного товару. Одна частина грошової виручки використовується як фонд споживання, друга – як фонд відшкодування, який накопичується в якості джерела інвестицій, що спрямовуються на відтворення спожитих виробничого капіталу, основних та обігових коштів, а третя являє собою прибуток, частина якого призначена для інвестування в при-

ріст інвестиційного капіталу, тобто для участі в новому циклі кругообігу інвестиційних ресурсів.

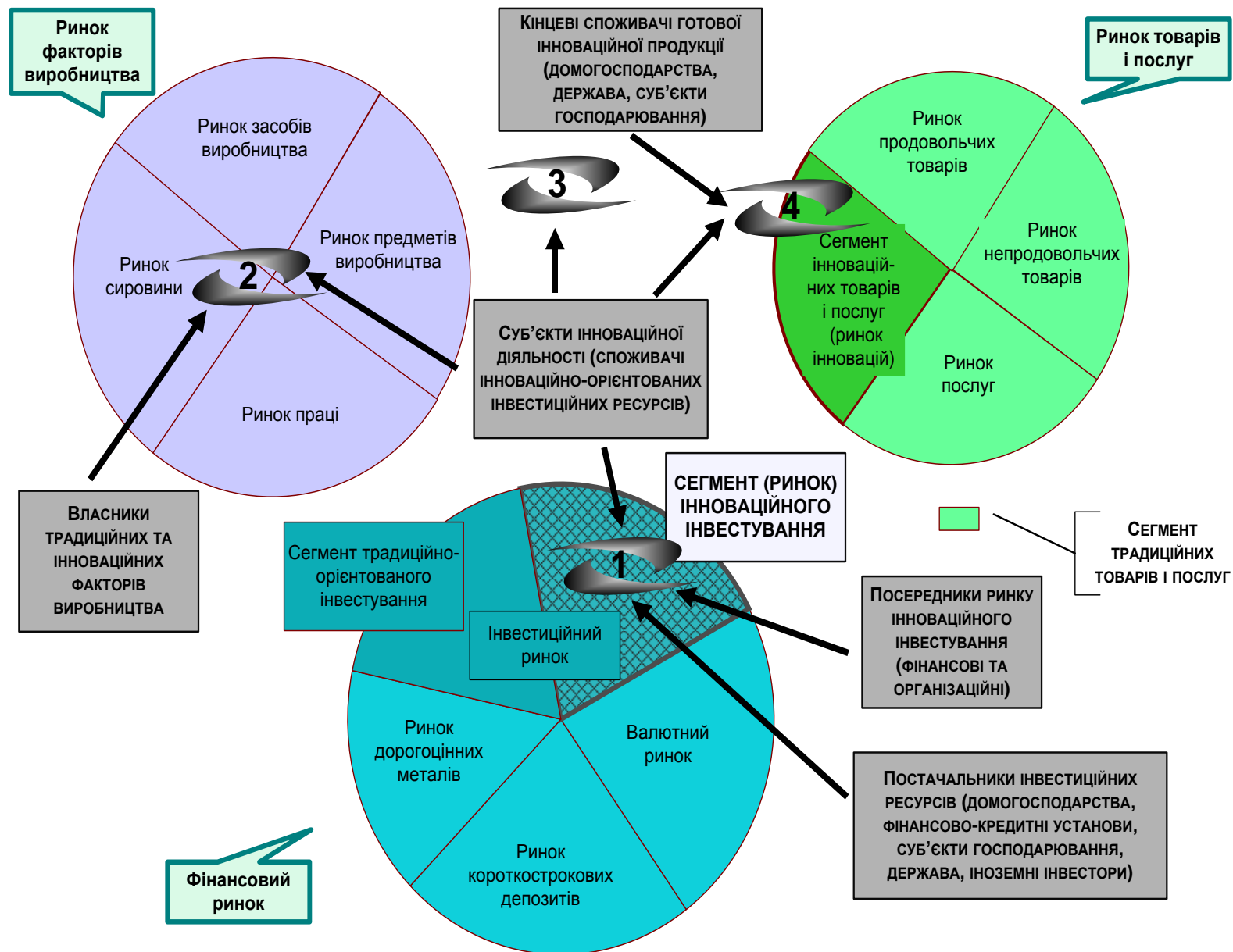
Якщо розглядати ринок з точки зору його функціональної спрямованості, то слід зазначити, що сьогодні він є глибоким та комплексним поняттям, оскільки можна вести мову про систему ринків, тобто сукупність всіх ринків незалежно від критеріїв групування. Між певними видами ринків, їх суб'єктами встановлюються складні (безпосередні або опосередковані) зв'язки, на основі яких формуються закони функціонування ринкової системи в сучасних умовах. Рівень взаємозв'язку між підсистемами загального ринкового середовища обумовлює чіткість функціонування економіки країни. Виходячи з наведеного вище визначення ринку інноваційного інвестування, ми вважаємо можливим стверджувати, що **він є структурним елементом інвестиційного ринку**. Його місця в системі міжринкової взаємодії демонструє рис. 3.

Можна стверджувати, що сьогодні саме фінансовий ринок, на якому грошові ресурси переміщуються від власників заощаджень до позичальників та інвесторів, набуває все більш важливого значення. Об'єктивною передумовою його існування є неспівпадіння потреби у фінансових ресурсах у певного суб'єкта ринкових відносин із наявними власними джерелами фінансування. Він не просто виконує функцію обміну тимчасово вільних грошових коштів на певні фінансові активи, але і обслуговує товарні ринки та ринки сфери послуг, формує і забезпечує товарно-грошові відносини в багатьох аспектах їх прояву. Загалом фінансовий ринок відображає попит та пропозицію на фінансові ресурси. Саме на цьому ринку відбувається перелив фінансових ресурсів, при якому вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок та не може ефективно використати, до тих, хто їх потребує та використовує продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню продуктивності та ефективності економіки в цілому, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства.

На рис. 3 позначка «1» свідчить, що саме на ринку інноваційного інвестування відбувається взаємодія постачальників та споживачів інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів, які в подальшому використовуються суб'єктами інноваційної діяльності для придбання факторів виробництва (позначка «2»). В рамках ринку факторів виробництва можна умовно виділити сегменти традиційних та інноваційних факторів виробництва. Під **сегментом інноваційних факторів виробництва** пропонується розуміти сукупність економічних відносин між продавцем (власником інноваційних засобів та предметів виробництва, нових типів сировини, а також працівником як носієм інноваційних якостей на ринку праці) та покупцем – фірмою, що має бажання впровадити зазначені фактори виробництва у власний виробничо-комерційний процес, в результаті чого буде створена інноваційна продукція (позначка «3» на рис. 3). Як видно з рис. 3, спектр операцій, виділених позначкою «2» пропонується не обмежувати лише рамками придбання інноваційних факторів виробництва, оскільки з метою подальшого виробництва інноваційної продукції на ринку факторів виробництва суб'єкти інноваційної діяльності можуть купувати не тільки інноваційні (нову техніку, технологію тощо), а й традиційні фактори виробництва (сировину, інструменти, техніку, робочу силу).

Після закінчення процесу виробництва (створення) інноваційної продукції (позначка «3» на рис. 3), тобто коли процес інвестування в інноваційні розробки вже закінчений, нововведення набуло форму товару на ринку, має відповідну споживчу цінність та власника, суб'єкти інноваційної діяльності зіштовхуються з необхідністю її комерціалізації. Можна виділити два напрямки подальшого використання інновації:

- власне споживання, тобто задоволення власних виробничих або комерційних потреб за рахунок інноваційної продукції;
- продаж на ринку товарів і послуг (позначка «4» на рис.3).



1 Отримання інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів суб'єктами інноваційної діяльності (споживачами) від їх постачальників за участю (або без) посередників на ринку інноваційного інвестування

2 Придбання за рахунок інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів суб'єктами інноваційної діяльності факторів виробництва (традиційних або інноваційних) від їх власників на ринку факторів виробництва

3 Виробництво інноваційної продукції суб'єктами інноваційної діяльності (за рахунок інноваційно-орієнтованих інвестиційних ресурсів, з використанням традиційних або інноваційних факторів виробництва)

4 Продаж готової інноваційної продукції суб'єктами інноваційної діяльності її кінцевим споживачам на ринку інноваційних товарів і послуг

Рис. 3. Місце ринку інноваційного інвестування у просторі міжринкової взаємодії

**Ринок товарів і послуг** являє собою систему економічних відносин між продавцями та покупцями з приводу руху товарів і послуг, які задовольняють споживчий (платоспроможний попит населення) та інвестиційний (підприємницький) попит макроекономічних суб'єктів. Головними діючими особами на ньому виступають товаровиробник, споживач, а також посередник, який організує їх взаємодію. Сучасний ринок товарів і послуг обслуговує розгалужену систему оптових та роздрібних торговельних структур, товарних бірж, торгових будинків, різноманітних посередницьких, дилерських та дистриб'юторських фірм, які здійснюють зв'язок між виробником та споживачем. В рамках ринку товарів та послуг також можна умовно виділити сегменти традиційних та інноваційних товарів і послуг. Під **сегментом інноваційних товарів та послуг** пропонується розуміти форму економічних відносин між власником інновації і покупцем права володіння, користування і розпорядження нею, в результаті яких здійснюється еквівалентний обмін платоспроможного попиту покупця на споживчу вартість, що міститься в науково-технічній продукції. Сегмент (ринок) інноваційних товарів і послуг досліджуваного ринку має свою специфіку, яка продемонстрована на рис. 4. В сегменті інноваційних товарів і послуг товаром можна вважати інновацію. Найсуттєвішою ознакою, яка дозволяє ідентифікувати ту чи іншу інновацію як товар на досліджуваному ринку є її здатність приносити дохід, тобто інноваційна ідея, яка не має потенціалу комерціалізації, не може вважатися товаром.



**Рис. 4. Специфічні особливості сегменту (ринку) інноваційних товарів і послуг**

**Висновки.** Підводячи підсумок, зазначимо, що формування ринку інноваційного інвестування сьогодні слід вважати ключовою й узагальнюючою вимогою до інвестиційних пріоритетів економічної системи, що обумовлено змістом сучасного процесу економічного розвитку, оскільки інновації стали явищем, що постійно його супроводжує, з фактора зовнішнього (екзогенного) перетворилися у фактор ендогенний. У цих умовах принципового

значення набуває проведення політики стимулювання вкладення інвестиційного капіталу суб'єктів господарювання в інноваційні розробки і проекти, сприяння формуванню ринку високих технологій, оскільки поширення нових технологій відповідно до принципу акселерації визначає розвиток пріоритетних інвестиційних сфер і створення необхідних передумов для модернізації інших сфер, що забезпечують реалізацію науково-технічних пріоритетів.